

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Лекція №1

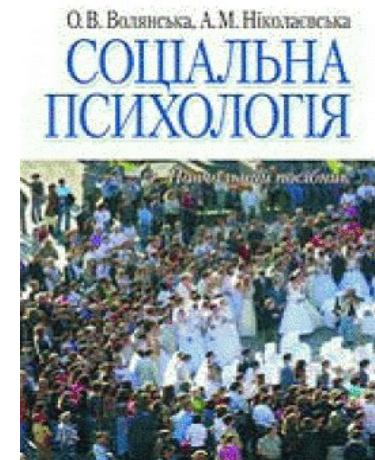
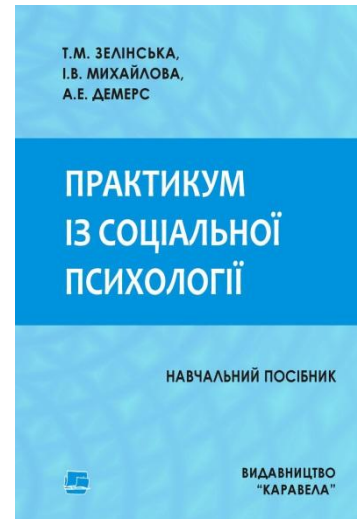
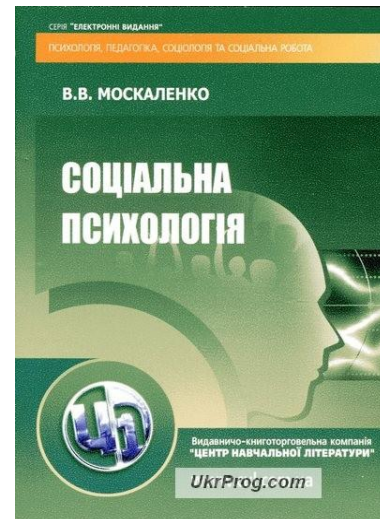
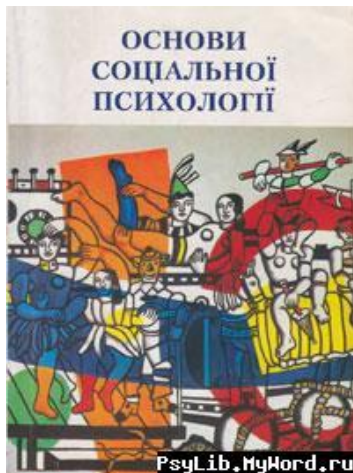
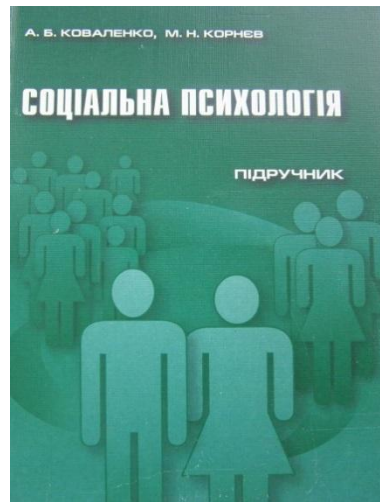
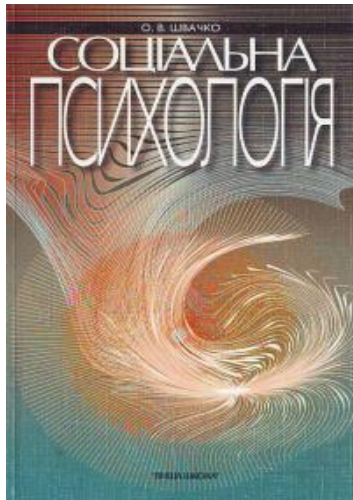
ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ, ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

ПЛАН

1. Соціальна психологія як галузь психологічної науки. Структура соціальної психології. Функції соціальної психології.
2. Основні етапи розвитку соціальної психології.
 - 2.1 Передумови виникнення і виокремлення соціальної психології в самостійну галузь наукового знання.
 - 2.2. Перші зарубіжні самостійні соціально-психологічні концепції: психологія народів (М. Лацарус, Г.Штейнталь, В. Вундт), психологія мас (Г. Тард, С.Сігеле, Г. Лебон), теорія інстинктів соціальної поведінки (В. Макдугалл).
 - 2.3. Формування вітчизняної соціальної психології. Сучасний стан, тенденції і перспективи розвитку соціальної психології.

Література

- Андреева Г. М. Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – 5-ое изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 364 с. – С. 11–46.
- Волянська О. В., Ніколаєвська А. М. Соціальна психологія: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 275 с. – С.14–30.
- Зелінська Т. М., Михайлова І. В., Демерс А. М. Практикум із соціальної психології: Навч.посіб. – К.: Каравела, 2012. – 232 с. – С.10–20.
- Корнєв М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія: Підручник. – К., 1995. – 304 с. – С. 6–41.
- Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с. – С. 17–69.
- Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с. – С. 7–43.
- Слюсаревський М. М., Донченко О. А. Основи соціальної психології: Навч. посіб. За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 495 с. – С.11–73.
- Швачко О. В. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К.: Виша шк., 2002. – 111 с. – С. 6–30.



1. Соціальна психологія як галузь психологічної науки. Структура соціальної психології. Функції соціальної психології

- Соціальна психологія відносно молода наука, яка стала самостійною лише на початку ХХ ст. Виконує конкретні замовлення в сфері політики, виробництва, бізнесу, управління, військової справи.
- У США дослідження в галузі СП ведуть 40 тис. професійних психологів, у Франції – 35 національних центрів.
- В Україні, як і в колишньому СРСР, СП пройшла складний і суперечливий шлях:
 - *бурхливий розвиток в 20-х рр.* минулого століття;
 - *застій і фактична заборона у 30-50-х рр.*;
 - *початок відродження СП у 60-х рр.*

Особливості вітчизняної СП:

- достатньо високий рівень *психологічної теорії* і низький рівень *соціально-психологічної практики* впровадження соціальних технологій;
- розвиток СП переважно у *великих вузівських центрах*;
- перенесення досліджень *американських вчених на вітчизняний ґрунт* без критичного осмислення;
- *відсутність необхідних підручників*, вільних від ідеологічних штампів; врахування сучасних досягнень СП.

Соціальна психологія виникла на межі двох наук: *психології і соціології*, зберігаючи і понині свій особливий статус.

Причини подвійного статусу вказаної науки:

- *об'єктивне існування* таких факторів суспільного життя, які можуть бути вивчені з допомогою *зусиль двох наук* (будь-яке суспільне явище має свій «психологічний аспект»; аналіз спільної діяльності, взаємовідносин і спілкування неможливий поза системою психологічних знань);

- *історія становлення соціальної психології* (виникла в складі як психологічного, так і соціологічного знань).

Завдання соціальної психології

- **Уточнює предмет свого дослідження, розробляє спеціальні теорії і методології дослідження.**
- **Виробляє практичні рекомендації, одержані в ході прикладних досліджень.**

Основні підходи щодо предмету соціальної психології

- Соціальна психологія розуміється як наука про «масовидні явища психіки». Досліджується: психологія класів, великих соціальних груп; традиції, звичаї, обряди, мода.
- Предметом соціальної психології визначається **особистість** (акцент робиться на психічних рисах, особливостях, типології особистості: місці особистості в групі, міжособистісних відносинах, системі спілкування).
- Синтезує два названих. Досліджуються, як масовидні психічні процеси, так і статус особистості в групі.

Соціальна психологія – це:

- Соціальна психологія вивчає закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлених їх включенням у соціальні групи, а також психологічні характеристики цих груп (за Андрєвою Г. М.).
- Соціальна психологія – це наука про закономірності становлення соціально-психологічної реальності, її структуру, механізми розвитку та функціонування (за Корнєвим М. Н.).



В. Макдугалл – праця «Вступ у соціальну психологію».



1897р. – Дж. Болдуін опублікував «Дослідження із соціальної психології».

(1908 рік – зародження СП). Цього ж року вийшла книга соціолога Е. Росса «Соціальна психологія»

2. Основні етапи розвитку соціальної психології.

2.1. Передумови виникнення і виокремлення соціальної психології в самостійну галузь наукового знання.

- *первісне суспільство*: спроби використовувати певним чином соціально-психологічні явища: психологічне зараження, вплив натовпу на індивіда, обряди, тотем, магію (фаталістичне світосприймання), ритуали (це об'єднувало індивідів ідеєю спільності родових зв'язків, надійністю допомоги з боку близьких, родичів, клану, душ померлих).

□ *теоретичні передумови:*

а) визрівання соціально-психологічних ідей у структурі інших галузей.

❖ Процес розвитку соціальної психології бере початки з *філософії*, а відтак – з *психології та соціології*.

□ *Платон* – «Держава», «Закони», їх суть: суспільство є незалежною зміною, що зумовлює розвиток особистості.

□ *Аристотель* – індивід – джерело всіх соціальних форм.

❖ У філософії Нового часу згадуються імена *Гоббса, Локка, Гельвеція, Руссо, Гегеля*.

□ *теоретичні передумови:*

б) виділення СП в самостійну науку:

- Виникнення соціально-психологічних проблем в *суміжних науках* (середина ХІХ століття розвиток мовознавства, антропології, етнографії, археології, які потребували послуг соціальної психології).

Представники

Е.Тейлор – праці про первісну культуру;

І.Морган – дослідження побуту індіців;

Л.Леві-Брюль – вивчення особливостей мислення первісної людини; проблеми і стан кримінології, пошук причин з урахуванням психологічних характеристик поведінки;

Т.Шибутані вважає, що соціальна психологія стала деякою мірою незалежною, бо спеціалісти суміжних галузей не змогли розв'язати своїх проблем.

Розвиток психології і соціології як «материнських» дисциплін:

- ▣ *психологія* (в середині ХІХ ст. розвивалась як психологія індивіда; розвитку соціальної психології сприяла психіатрична практика, використання гіпнозу – залежність психічної регуляції поведінки від впливу іншого; нім. психолог *Г.Гербарт* спробував створити програму перебудови психології від описової до пояснювальної; зародження соціальної психології відбувалось на дотичних шляхах психології, а не на магістральній лінії);
- ▣ *соціологія* (виділилась в самостійну науку в середині ХІХ ст., основоположник фр. філософ-позитивіст **О. Конт**, спроби пояснити соціальні факти з допомогою законів, узятих з інших наук: біологічний редукціонізм (Г. Спенсер), закони психології як пояснювальна модель соціальних процесів.

Зв'язок соціальної психології із соціологією

- на рівні загальної теорії досліджуються проблеми взаємовідносин суспільства і особистості, суспільної свідомості і соціальних інститутів, влади і справедливості;
- в галузі спеціальних соціальних теорій вивчаються соціологія масових комунікацій, суспільної думки, соціологія особистості.

Зв'язок соціальної психології із загальною психологією

- специфічна проблема соціальної психології найближча до розділу загальної психології «**Психологія особистості**» (не лише соціальна психологія доводить, що особистість детермінована соціально);
- загальна психологія досліджує **структуру потреб, мотивів**, а соціальна психологія - як **формується** потреби, мотиви, установки, чому вони саме такі, якою мірою залежать від групи.

Завдання соціальної психології і проблеми суспільства

- Коректне відношення до зарубіжної соціальної психології, зокрема, до змісту теоретичних положень та до методів і результатів дослідження.
- Детальне відпрацювання проблеми прикладного дослідження в соціальній психології (вимога не лише високого професіоналізму, але й громадянської відповідальності дослідника – професійна етика).
- На даний час виникла специфічна галузь соціальної психології – **практична СП.**

Курс соціальної психології включає такі розділи

- Вступ**
- Соціальна психологія особистості**
- Закономірності спілкування і взаємодії**
- Соціальна психологія груп**
- Практичні додатки соціальної психології**

2.2. Перші зарубіжні самостійні соціально-психологічні концепції

- Психологія народів.
- Психологія мас.
- Теорія інстинктів соціальної поведінки.

Перші зарубіжні самостійні соціально-психологічні концепції

- Психологія народів (середина XIX ст., Німеччина).

Представники:

Філософ М. Лацарус, мовознавець Г.Штейнталь.

Суть теорії:

Головна сила історії – *народ*, який виражає себе в мистецтві, релігії, мові, міфах, звичаях.

- *В.Вундт* (1832-1920) – 10-томна праця «*Психологія народів*».
- *О.Потебня* – лінгвіст, розробляв ідеї психології народів.
- *Спільне* для авторів: психологічні особливості містяться не в індивідуальній свідомості, а в *свідомості народів*.



Перші зарубіжні самостійні соціально-психологічні концепції



Психологія мас (Франція, 2 половина XIX ст.).

Представники:

Г. Тардт, С. Сігеле, Г. Лебон.

Суть:

Маса за своєю природою невпорядкована, хаотична, їй потрібен вождь, роль якого виконує еліта (роль паніки).
Визнавався примат індивіда над суспільством, яка зводилось до натовпу.

Перші зарубіжні самостійні соціально-психологічні концепції

▣ Теорія інстинктів поведінки.

Представники:

Англ. вчений В. Макдугалл, Е. Росса.



Суть теорії Макдугалла:

Причини соціальної поведінки криються у вроджених інстинктах – «гормічна теорія (прагнення, бажання)». Вказував на зв'язок між інстинктами та емоціями: інстинкт продовження роду і ревність, стадний інстинкт і почуття приналежності. З інстинктів виводив сім'ю, торгівлю, війну. Підкреслювалась роль підсвідомих потягів як рушійної сили не лише індивіда, а й людства.

2.3. Формування вітчизняної соціальної психології. Сучасний стан, тенденції і перспективи розвитку соціальної психології.

ЕТАПИ

I

1920-і рр. минулого століття (велась ідейна боротьба між матеріалістичною та ідеалістичною психологією; спостерігалось руйнування філософських та методологічних основ психології).

Г. І. Челпанов як представник ідеалістичної психології пропонував розділити психологію на *соціальну* і *власне психологію*.

В. Артемов рекомендував здійснити поділ психології на *психологію індивіда* і *психологію колективу*.

П. Блонський вказав на необхідність аналізу ролі соціального середовища при характеристиці психіки людини.

В.Бехтерев створив науку *рефлексологію*, виділивши окрему галузь – «колективну рефлексологію», яка вивчала поведінку особистості в колективі, умови виникнення соціальних об'єднань, особливості їх діяльності, взаємовідносини між людьми. Ця теорія не стала основою для системи соціально-психологічного знання.

М.Рейснер пропонував побудувати марксистську соціальну психологію шляхом співвіднесення **низки психологічних і фізіологічних теорій** з історичним матеріалізмом.

Формування вітчизняної соціальної психології. Сучасний стан, тенденції і перспективи розвитку соціальної психології.

Два різних трактування соціальної психології

- вона ототожнювалась зі вченням про соціальну детермінацію психічних процесів;
- пропонувалось дослідження певного типу явищ, які породжувались спільною діяльністю людей, насамперед, явищ, пов'язаних з колективом.

Формування вітчизняної соціальної психології. Сучасний стан, тенденції і перспективи розвитку соціальної психології.

II

У 60-70-і рр. починається розвиток СП в Україні:

- створена кафедра соціальної та педагогічної психології в Київському університеті імені Тараса Шевченка;
- створено відділи соціальної психології в Науково-дослідному інституті філософії АН України та Науково-дослідному інституті психології України.
- створено Інститут соціальної та політичної психології особистості АПН України.

Сучасні дослідження соціальних психологів в Україні спрямовані на вивчення не тільки традиційних проблем: взаємодії, спілкування людей у різних соціальних спільнотах, особливостей регуляції поведінки, людей у соціальних групах, механізмів їх взаємовідносин, взаємовпливу. Вони визначаються сучасними потребами, які зумовлені змінами в житті країни, пошуком тих особливостей у поведінці людей, які завжди з'являються в переломні етапи розвитку суспільства.